LEYS BİN SA'D

Tebe-i tabiînin büyüklerinden, Mısır'da yetişen meşhûr hadîs ve fıkıh âlimlerinden. Adı, Leys bin Sa'd bin Abdurrahmân el-Fehmî'dir. Künyesi Ebu'l-Hâris'tir. Ailesi İran'ın İsfehân şehrinden olup 94 (m. 772) yılında Mısır'ın Kalkaşende kazasında doğdu. Mısır ve Hicaz âlimlerinden ilim tahsil edip, Mısır'da hadîs ve fıkıh tedrisâtiyle meşgûl oldu. Bu ilimlerde, zamanının en üstünlerinden idi. Çok cömert olup, malının tamamını çok kerre Allah rızâsı için fakîrlere dağıtırdı. 175 (m. 791) yılında vefât etti. Kabri, Mısır'da "Karâfet-üs-sugrâ"da olup, meşhûr ziyâretgâhlardan biridir. Doğum ve vefât târihleri husûsunda başka rivâyetler de vardır.

Leys bin Sa'd hazretleri, fıkıhda ve hadîsde Mısır halkının imâmı (âlimi) idi. Mutlak müctehidlerden olup, mezhebi kitaplara yazılamadığı için unutuldu. Onun hakkında, dört hak mezhebten birinin imâmı olan İmâm-ı Şafiî'nin çok hüsn-i zannı vardı. Hattâ Ebû Hatim, İbni Hibbân, İmâm-ı Şafiî'nin şöyle dediğini rivâyet etmiştir. "Leys bin Sa'd, İmâm-ı Mâlik'ten daha fakîh idi. Şu kadar var ki, onu talebeleri zayi' ettiler." Ya'nî, O'ndan öğrendiklerini kitaplara yazmadılar. İmâm-ı Ahmed bin Hanbel (radıyallahü anh) de: "Leys, ilmi çok ve rivâyet ettiği hadîs-i şerifleri sahih olan bir zâttır. Şu Mısırlılar arasında ondan sağlam olanı yoktur. Ben, Leys bin Sa'd'ın bir benzerini görmedim" demiştir. İbn-i Sa'd da "Tabakât'ında: "Leys bin Sa'd, yaşadığı asırda fetvâ ile uğraşırdı. Hadîs ilminde sika (güvenilir) bir râvi olup, çok hadîs-i şerîf bildirmiştir" demektedir. Ayrıca O, şerefi yüksek ve cömert bir kimse idi. İmâm-ı Nâfi, Leys bin Sa'd'ın Tabiînden ellinin üzerinde âlimle, Tebe-i tabiînden de yüzelliden fazla kimse ile görüşmüştür diyor. Bunlardan Nâfi mevlâ İbn-i Ömer, İbn-i Şihâb-ı Zührî, İbni Ebî Melike, Yezîd bin Ebî Hubeyb, Yahyâ bin Saîd el-Ensârî ve onun kardeşi Abdurrahmân bin Saîd, İbni Iclân, Hişâm bin Urve, Atâ bin Ebî Rebâh, Bükeyr bin el-Eşecc, Haris bin Ya'kûb (r.aleyhim) ve daha pek çok âlimden hadîs-i şerîf rivâyet etmiştir. Kendisinden de Muhammed bin Iclân, Hişâm bin Sa'd, Yahyâ bin İshâk es-Sılhînî, Ebû Seleme el-Huzâî ve daha bir çok âlim hadîs-i şerîf rivâyetinde bulunmuştur. Abdullah bin Ahmed, İmâm-ı Mâlik bin Enes'ten rivâyet ederek diyor ki: "Hadîs bakımından insanların en sağlamı, Mukbirî'den daha çok Leys bin Sa'd idi. O, Ebû Hüreyre'den kendisinin rivâyet ettiklerini ve babasının O'ndan rivâyet ettiklerini ayırıyordu." Ebû Dâvûd da: "Mısır'da hadîs bakımından Leys bin Sa'd'dan daha sağlamı yoktur. Amr bin Haris de O'na yakındır" dedi. İmâm-ı Esrem de: "Şu Mısırlılar arasında Leys bin Sa'd'dan daha mazbut (zabtı kuvvetli) bir râvi yoktur. Amr bin haris ve diğerleri bunun kadar değillerdi" dedi. Hadîs ilminde yüksek derecelere varan daha birçok âlim, Leys bin Sa'd'ın sika (güvenilir), sadûk, (hadîste rivâyeti sağlam) bir râvi olduğunu haber vermektedirler. Bir ara Bağdâd'a gidip, orada da hadîs-i şerîf ilmîni tahsil etti. İbn-i Şihâbı Zührî'den çok ilim öğrendi. Mısır'dan 161 (m. 777) senesinde Şevval ayında çıkıp, Kurban Bayramında Bağdâd'a vardı. Leys bin Sa'd, fıkıh ilminde de çok büyük bir âlimdi. İmâm-ı Şafiî ve İbni Hıbbân'ın, bu husûsta O'nun hakkında bildirdikleri yukarıda anlatılmıştı. Harmele bin Yahyâ da, O'nun fıkıh ilmindeki üstünlüğünü nakletmektedir. Yahyâ bin Bükeyr de, Şerahbil bin Cemil'den naklederek şöyle bildiriyor: "Emevî halifelerinden Hişâm bin Abdülmelik zamanındaki insanlara yetiştim. O zamanda çok âlimler vardı. Yezîd bin Ebî Hubeyb ve diğerleri Mısır'da bulunuyordu. Leys bin Sa'd, o zaman çok gençti. Fakat herkes onun fazîletini ve dindeki vera'ını (haramlardan çok sakınmasını) biliyorlar ve yanına

gidiyorlardı. Ben, Leys bin Sa'd'dan daha mükemmelini görmedim. O, fakîh bir zât olup, Arapçanın nahv bilgisine sahipti. Çok güzel Kur'ân-ı kerîm okuyordu. Hadîs-i şerîfler ve şiirleri ezberliyordu. Müzâkeresi çok güzeldi. Onun gibisini görmedim." İbn-i Hibbân, "Kitâb-üs-sikâ"sında diyor ki: "Leys bin Sa'd, fıkıh ve diğer ilimler, vera', fazîlet ve cömertlik bakımından zamanındakilerin büyüklerindendi." İbni Ebî Meryem de: "Allahü teâlânın yarattıklarından şu zamanda hiçbir kimseyi Leys'den daha fazîletli görmedim. Leys bin Sa'd da bulunan bu haslet, Onu Allahü teâlâya yaklaştırıyordu" dedi.

Yûsuf bin İsmail en-Nebbânî, "Câmi'u kerâmât-il-evliyâ" adındaki eserinde şöyle yazıyor "Leys bin Sa'd, müctehid din imamlarının en büyüklerinden biriydi. Eshâb-ı kiramdan ve Tabiînden sonra bu dîn-i mübîne en çok hizmet edenlerdendir. İmâm-ı Leys, bir defasında ev yaptı. Onu çekemiyenlerden İbn-i Refâ'a, ona inadından gelip bir gece evini yıktı. İkinci defa tekrar yaptı, yine geceleyin yıktı. Üçüncüsünde İbni Refâ'a'ya felç isâbet etti ve bir müddet sonra öldü.

İbn-i Vehb de diyor ki: "İmâm-ı Mâlik bin Enes ve Leys bin Sa'd olmasaydı insanlar yolunu şaşırırdı."

Leys bin Sa'd, çok cömert olup, malı çok fazla idi. Senelik geliri 80 000 dinardı. Bunların hepsini Allah rızâsı için fakîrlere dağıtır, elinde bir şey kalmazdı. Bunun için kendisine hiç zekât farz olmadı. Her gün fakîrlere 360 altın sadaka vermeden kimse ile konuşmazdı ve buyururdu ki: "Benden bir sadaka veya hediye kabûl eden kimsenin bende olan hakkı, benim onda olan hakkımdan daha büyüktür. Çünkü o, benden, benim için Allahü teâlâya yakınlık vesîlesi olan bir şeyi kabûl etmiştir."

Bir gün hasta olan İmâm-ı Abdullah'ı ziyârete gitti. Onu ağlıyor görünce, "Ey Abdullah, neden ağlıyorsun?" diye sordu. O, "Bin dinar borcum var!" dedi. İmâm-ı Leys hizmetçisine o kadar parayı getirtti ve borcunu ödedi. Yine bir gün kadının biri İmâm-ı Leys'e gelerek kocasının hasta olduğunu ve evlerinde hiç bal bulunmadığını söyledi ve elindeki küçük kaba bal doldurmasını istedi. İmâm-ı Leys, kendine 6,5 kg. büyüklüğünde bir kap dolusu bal verilmesini emretti. Yanındakiler "Kadının istediği bir şişe baldır" deyince, İmâm-ı Leys:

"Kadıncağız kendi hâlince istedi. biz de ona kendi hâlimizce yardım ettik" diye cevap verdi.

İmâm-ı Leys'in oğlu Şuayb şöyle anlatıyor: "Bir keresinde babamla birlikte hacca gitmiştik. Medine'ye gidince, Mâlik bin Enes, kendisine bir tabak yaş hurma gönderdi. Babam da, tabağa bin dinar altın koyup geri gönderdi."

Bir gün kendisine üç kişi birlikte gelip fakîr olduklarını söylediler. Onların her birine bin dinar altın verdi. Yine bir defasında İbnü'l-Hey'a'nın evi yanmıştı. Ona da bin dinar altın gönderdi. Kâdı Mansûr bin Ummâr'a da bin dinar gönderdi ve dedi ki: Bunu oğlum Şuayb duymasın. Zira bunu size az görür. Sonra Şuayb'ın bundan haberi yoktu. O da Kâdı Mansûr'a, babasınınkinden bir dinar eksik gönderdi ve dedi ki: "Babamın verdiği gibi olmasın diye bir dinar eksik gönderdim."

Kâdı Mansûr bin Ummâr şöyle anlatıyor: "Ben, bir zamanlar Mısır'da en büyük câmide va'z ve nasîhat ederdim. Bir Cuma günü idi. İki kişinin kapı önüne gelip beni dinlediklerini gördüm. Cuma namazı bitince, o iki kimse bana: "Leys bin Sa'd hazretleri sizi yanına çağırıyor" dediler. Ben de, "Peki! geliyorum" dedim. Huzûruna varıp selâm verdim. Selâmımı aldı ve bana: "Câmide va'z eden sen misin?" diye sordu. Ben de: "Evet, benim!" dedim. Bunun üzerine bana dedi ki: "Allahü teâlâ senden râzı olsun! Şimdi de gel, yanıma otur ve câmide konuştuklarını burada da anlat!" Yanında bir kaç kişi daha vardı. Ben de, Cennet ve Cehennem hakkında konuştum. Bu sırada baktım ki, Leys hazretleri ağlıyor, öyle ağladı ki, kendinden geçip bayılmıştı. Bir müddet sonra ayıldı ve eli ile bana artık dur, diye işâret etti ve sonra bana, "Adın nedir?" diye sordu. Ben de adımın Mansûr olduğunu söyledim. Sonra, "Kimin oğlusun?" dedi. Ben Ummâr'ın oğlu olduğumu söyledim. Bana "Sen Ebû Serî misin?" diye sordu. Ben de: "Evet! Ben Ebû Serîyim" diye cevap verdim. Bunun üzerine bana: "Sen, Salâtîn (sultanların yaptırdığı büyük) câmilerde va'z ve nasîhat etmeye devam et! Zira ben, Allahü teâlâdan senden daha iyi bahseden birisini göremiyorum. Allaha hamd olsun ki, seni görmeden evvel benim canımı almadı." Sonra da bir kölesini (hizmetçisini) çağırdı. Hizmetçisi hemen geldi ve ona: "Şöyle şöyle bir kese vardı. Onu alıp getir!" buyurdu. Hizmetçi gidip söylediği keseyi getirdi. İçinde tam bin dinar vardı. Bunu bana verdi ve buyurdu ki: "Sen her zaman böyle va'z et ve yanıma gel, bir kese al! Ben her sene sana bu

kadar ya'nî bin dinar veririm." Ben de: "Ey efendim! Bu bana Allahü teâlânın sizin vasıtanız ile bahşettiği büyük bir ni'metidir" dedim.

İkinci Cuma günü gelince, tekrar yanına geldim. Yine bir şeyler anlatmamı istedi. Konuşmaya başladığım zaman, ağlamaya başladı. O kadar ki, kendinden geçip bayıldı. Bu hâli Allah sevgisinin kendisinde çokluğundandı. Ben de konuşmayı kestim. Bir müddet sonra yine ayıldı ve bana bir kese uzattı. Baktım ki, içinde tam beşyüz dinar vardı. Ben de: "Allahü teâlâ sizden râzı olsun! Ben, sizden başka kimseden bu cömertliği görmedim" dedim.

Diğer hafta, üçüncü Cuma günü gelince, namazdan sonra yine yanına uğradım. Bana, yine bir şeyler anlatmamı buyurdu. Ben de, konuşmaya başladım. Baktım ki, yine ağlamaya başladı. Uzun müddet ağlaması devam etti. Sonra bana: "Şu sedirin altında bir kese vardır. Onu al!" buyurdu. Ben de aldım, içinde 300 dinar vardı.

Başka bir zaman, huzûruna gittim ve dedim ki: "Ey efendim! Ben hacca gitmek niyetindeyim. Onun için sizinle vedalaşmaya geldim." Bunun üzerine Leys bin Sa'd hazretleri, bir hizmetçisini yanına çağırdı. Hizmetçi huzûruna geldiği vakit, O'na: "Git, hemen ihramlıkları getir ve Mansûr'a ver! Onun ihramları da bizden olsun!" buyurdu. O da, "Peki!" deyip gitti. Bir müddet sonra geldi. Elinde bir bohça vardı. Bohçanın içinde tam 40 tane ihramlık bulunuyordu. Ben de: "Allahü teâlâ râzı olsun! Ben bu kadar ihramlığı ne yapayım. Bana iki tanesi yeter! Diğerleri fazladır. Onun için iki tanesini alayım, diğerleri kalsın!" dedim. Bana buyurdu ki: "Ey Mansûr! Sen cömert bir kimsesin. Sana bir kavim arkadaş olur. Sen de bu ihramlıkları onlara dağıtırsın. Bu ihramlıkları getiren hizmetçim de sana hediyem olsun" Hizmetçisini de bana verdi.

Leys bin Sa'd çok misâfirperverdi. Gittiği ve bulunduğu her yerde mutlaka misâfir ağırlamaya çalışırdı. Abdullah bin Sâlih diyor ki: "Ben, Leys bin Sa'd ile beraber tam yirmi sene kaldım. Sabah ve akşam yemeğini hiç yalnız yediğini görmedim. Yemeklerini muhakkak misâfirlerle, et yemeğini ancak hasta olduğu zaman yerdi. Muhammed bin İshâk da şöyle diyor: Leys bin Sa'd, bir zamanlar İskenderiye şehrinin deniz sahiline gitti. Yanında üç gemisi vardı. Birisini mutfak için kullanıyordu, ikincisi de, kendine ve çoluk çocuğuna âitti. Üçüncüsünü de misâfirlerine ayırmıştı.

Leys bin Sa'd, ilimde ve ma'rifette yüksek derecelere kavuşmuş olduğundan her sözü hikmetli, dinleyenleri ikna edici idi. Kendisi şöyle anlatıyor:

Bir zamanlar halife Hârûn Reşîd'in yanına gittim. Bana dedi ki: "Ey Leys! Sizin memleketinizin insanları ne hâldedir?" Ben de, ona şöyle cevap verdim: "Memleketimizin hâli, Nil nehrinin hâli gibidir. Nasıl Nil nehrinin rengi, O'nun kaynağına, başına bağlı ise, bizim iyiliğimiz, başımızdaki reîsimize bağlıdır. Eğer Nil nehrinin kaynağı bulanık olursa, Nil nehri de bulanık akacaktır. Fakat nehrin başı saf ve berrak akarsa, Nil nehri de, o zaman saf ve temiz akacaktır." Bunun üzerine halife: "Çok doğru söyledin, ey Ebû Haris (Leys)!" dedi.

Bir gün Hârûn Reşid ile hanımı Zübeyde, aralarında münâkaşa edip birbirlerine aşırı derece gücenmişlerdi. Bu esnada Hârûn Reşîd, hanımına: "Eğer ben Cennetlik olanlardan değilsem, vallahi sen benden boşsun!" deyip onu şartlı yemîn ile boşadı. Fakat biraz sonra pişman olup, ikisi de çok üzüldüler. Bağdâd'taki bütün âlimleri toplayıp, bu yemîninin dînî hükmünü onlardan sordu. Fakat hiçbir âlim, bu yemîn hakkında hâl çâresi olacak bir fetvâ veremediler, İslâm memleketlerinin her birine yazı ile haber salınıp, bütün âlimleri Bağdâd'ta topladı. Yemîni hakkında onlara da sordu. Her biri ayrı şeyler söyleyip hiçbiri tatmin edici bir fetvâ veremediler. Bunlar arasında Mısır'dan gelen Leys bin Sa'd, meclisin ta sonunda oturmuş hiç konuşmuyordu. Onun bu hâli Hârûn Reşîd'in dikkatini çekti ve hizmetçisine: "Şu meclisin sonundaki ihtiyâr âlime git ve niçin konuşmadığını sor!" dedi. Leys bin Sa'd da: "Diğer âlimlerin hepsi konuştular. Halife de onları dinledi" buyurdu. Bunun üzerine halife Hârûn Reşîd şöyle dedi: "Eğer birkaç âlimin cevâbı ile yetinseydim, zaten Bağdâd'ta binlerce âlim vardı. Bu kadar çok âlimin katıldığı bu meclisi kurdum ki, herkesin ilmine müracaat edeyim ve böylece beni tatmin eden bir cevap bulabileyim!" O zaman Leys bin Sa'd: "Benim fikrimi almak istersiniz, emir buyurunuz, herkes dağılsın. Burada ikimiz yalnız kalalım. O zaman fikrimi sana açıklarım" buyurdu. Hârûn Reşîd emir verdi. Bütün âlimler oradan ayrıldı. Ancak halife ile Leys bin Sa'd ve bir de hizmetçisi Lûlû kaldılar. Leys bin Sa'd: "Ey mü'minlerin emîri! Benim sana söylediklerim hakkında, bana

bir teminat verir misin ki, her söylediğimden ve yaptığımdan bana zarar gelmesin?" dedi. Halife, "Evet! Sana her türlü teminat verilmiştir. Emîn olabilirsin ki, sana hiçbir zarar gelmez." Bunun üzerine Leys bin Sa'd, bir Kur'ân-ı kerîm getirilmesini istedi ve halifeye dedi ki: "Ey mü'minlerin emîri! Şu Mushafı eline al ve baştan sonuna kadar sayfa sayfa aç! O da aynen söylediği gibi tek tek açtı. Rahmân sûresine geldiği zaman, bu sûreyi okumasını söyledi. Sûrenin başından okumaya başladı. Tam, "Her kim ki, Allahü teâlâdan korkarsa, ona iki Cennet vardır!" âyet-i kerîmesine gelince, "Dur, ey mü'minlerin emîri! dedi. Halife, bu işten birşey anlıyamamıştı. Hattâ kızar gibi oldu. Önce verdiği sözü hatırlattıktan sonra Leys bin Sa'd, O'na "Sen, Allahtan korkarsın değil mi?" diye sordu O da: "Vallahi, ben Allah'tan korkuyorum" dedi. O zaman Ley" bin Sa'd da: "Ey mü'minlerin emîri, sana müjdeler olsun! Allahü teâlâ sana bir değil, iki Cennet verecektir" buyurdu. Halifenin yemînine çâre olan fetvâyı işiten hanımı Zübeyde de çok sevindi. Halife ona: "Sen çok doğru söyledin ve iyi fetvâ verdin!" dedi. Bundan sonra da: "Şimdi benden ne dileğin varsa iste!" dedi, Leys bin Sa'd da: "Şu yanınızdaki hizmetçiyi ve Mısır'da senin ve hanımının arazilerini de isterim. Fakat mallarınızı emânet ve âriyet olarak istiyorum. Mülkünü istemem!" dedi. Halife de: "Arazilerimizin hepsi mülk olarak senin olsun! Emânet değil" dedi. O da, mülkünü istemediğini, sadece kullanmak üzere istediğini bildirince, halife onun isteğini kabûl etti. Kendisi ve hanımı Zübeyde tarafından çeşitli kıymetli hediyeler ve ikramlar takdim edilip izzet ve ikramla Mısır'a uğurlandı.

Leys bin Sa'd'ın rivâyet ettiği hadîs-i şerîflerde, Peygamberimiz buyurdu ki: "Vallahi ben, günde yetmiş kerreden fazla Allaha tövbe eder, istiğfarda bulunurum."

"Bir kimse, namazdan sonra 33 kerre (Sübhanallah), 33 kerre (Elhamdülillah), 33 kerre (Allahü Ekber) ve bir kerre de (Lâ ilahe illâllahü vahdehü lâ şerike leh. Lehülmülkü ve lehülhamdü ve hüve alâ, külli şey'in kadir) derse, Allah onun bütün günahlarını affeder. Günahları, deniz köpükleri kadar çok olsa bile!.."

"Sizden biriniz kıbleye karşı bevl etmesin!"

"Ben sizi, sarhoş eden her şeyden men ediyorum."

"İnsanoğlunda üçyüz altmış organ, yahut kemik, yahut mafsal vardır. Bunlardan her biri için her gün bir sadaka var: Her iyi söz bir sadakadır. İnsanın kardeşine yardım etmesi bir sadakadır. Verdiği bir içim su sadakadır. Yoldan eziyet veren şeyi gidermek bir sadakadır."

¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾

1) El-A'lâm cild-5, sh. 248

2) Vefeyât-ül-a'yân cild-4, sh. 127

3) Tehzîb-üt-tehzîb cild-8, sh. 459

4) Tezkiret-ül-huffâz cild-1, sh. 207

5) Mîzân-ül-i'tidâl cild-3, sh. 423

6) Hilyet-ül-evliyâ cild-7, sh. 318

7) Târîh-i Bağdâd cild-13, sh. 3

8) Câmi'u kerâmâti'l-evliyâ cild-2, sh. 238